

بررسی تاریخ خاکسپاری در نجف و وادی السلام

محسن عبدالصاحب مظفر
مترجم: محمدحسین خوشنویس

چکیده

قبرستان وادی السلام، قدمتی به بلندای تاریخ تمدن بابل دارد و بابلی‌ها مردگان خود را در این سرزمین دفن می‌کردند. با وجود مرقد مولی‌الموحدین و پایان گنجایش حرم مطهر برای تدفین اموات، این منطقه مورد توجه بیشتر مسلمین و مؤمنین قرار گرفت. از ابتدای پیدایش وادی السلام تا کنون، هزاران پیکر شرافت تدفین در آن را پیدا کرده و در آن به امانت گذاشته شده‌اند. در این مجال، به معرفی مختصری از وادی السلام و مسائل پیرامونی آن مانند ظرفیت‌ها و فرصت‌ها و تهدیدها پرداخته شده و در پایان، به اموری تذکر داده شده است که می‌باید در برنامه‌ریزی‌ها برای وادی السلام مورد توجه قرار بگیرد. در ضمن، به دوره ای مختلف تدفین اموات در شهر مولی‌الموحدین یعنی نجف اشرف و مراحل پیشرفت و توسعه آن شهر نیز اشاره شده است.

واژگان کلیدی: نجف اشرف، وادی السلام، تدفین.

خاکسپاری در زمین نجف، به قرون پیش از اسلام باز می‌گردد؛ چنان‌که ابیای بزرگ در آن آرمیده‌اند. در دوره اسلامی نیز خاکسپاری امیر مؤمنان علیه السلام در آن بر عظمت این سرزمین افزود. هرچند پیش از امیر مؤمنان علیه السلام می‌توان به دفن اثیب یمانی نیز اشاره کرد. در نجف، چند قبرستان وجود داشته است؛ مثل قبرستان بابلی‌ها و حیروی‌ها و کوفی‌ها که از نظر محل جغرافیایی، وسعت و تعداد مدفون‌ها با هم متفاوت‌اند. وادی السلام، در جایگاه میراثی علمی، بزرگ‌ترین قبرستان در جهان است و تاریخ تدفین در آن به بیش از ۱۲۰۰ سال می‌رسد و مساحت آن در دو قرن و سال‌های اخیر چند برابر شده است و از همین رو، باید مثل میراثی جهانی از آن حفاظت شود. در این نوشتار، با محوریت فصلی از کتاب نفحات نجفیه، نوشته دکتر محسن عبدالصاحب مظفر، از تاریخ خاکسپاری در نجف و پیدایش وادی السلام یاد می‌شود.

تدفین انبیا در نجف

گفته می‌شود حضرت آدم علیه السلام روستاهایی اطراف فرات ساخته و ساخته شدن نجف فعلی را نیز در نظر داشته و وقتی از دنیا رفته، حضرت نوح علیه السلام ایشان را در محل فعلی، مرقد امیر مؤمنان علیه السلام به خاک سپرده است. گویا فرزندش سام، او را به نجف آورده و در همین مکان مقدس به خاک سپرده است (براقی، بی‌تا، ص ۲۱۵). گفته می‌شود طوفان نوح، نزدیک نجف به وقوع پیوسته و حضرت نوح علیه السلام کشتی‌اش را در کوفه فعلی ساخته است. کوه جودی، که کشتی نوح بر آن مستقر شد، در شمال غربی نجف قرار دارد (مظفر، ۲۰۱۱م، ص ۴۵۶). همچنین پیامبران بزرگی چون حضرت صالح و حضرت هود علیه السلام نیز در وادی السلام مدفون‌اند (همان).

تاریخ تدفین ملل و اقوام گذشته در نجف

زمین نجف از زمین‌های اطراف بالاتر است و از این رو، هیچ‌گاه زیر آب نمی‌رود و به همین دلیل، در زمان وقوع سیل، بابلی‌ها به این منطقه می‌آمدند و مردگان‌شان را بر پشت استر

به همراه می‌آوردند تا در این سرزمین، که به آن «نجبو» می‌گفتند، دفن می‌کردند. نجبو در زبان بابلی، به معنای زین است که در اعماقش آب دارد و از اطرافش بالاتر است. بنابراین، بابلی‌ها بسیاری از مردگان‌شان را در نجف دفن کردند (همان).

پس از سقوط دولت متمدن عربی در شمال عراق، موقعیت حیره اهمیت زیادی یافت و دفن در حیره و شمال آن، توسعه پیدا کرد تا به کوفه رسید. در سرزمین میان نجف و حیره، آثار ستانی قدیمی هست که حدود هشت کیلومتر با نجف فاصله دارد و امروزه نیز از بقایای آن قبرستان قدیمی، وسایلی که همراه اموات دفن شده، دیده شده است (شمس، ۱۹۸۷م، ص ۳۵). در این منطقه، سه نوع قبرستان یافت شده که حاکی از سه دوره زندگانی در آن است. در یکی از قبرستان‌ها قبرها با سنگ سفید پوشیده شده است که به دوره ساسانی برمی‌گردد. در قبرهای قبرستان دیگر، اشیای قیمتی مثل ظروف شیشه‌ای و نقره پیدا شده که مربوط به قبل از دوره ساسانی است و همچنین قبرستانی دیگر که بزرگ‌تر از دوتای دیگر است و به دوره پس از اسلام مربوط می‌شود.

«نعمان بن منذر»، در شمال حیره و در فاصله حدود هفت کیلومتری از شهر، زندانی ساخت که زندانی‌های آن به «ثوی» معروف شدند؛ زیرا ثوی، به معنای ماندگار است؛ مثل کسی که در قبر تا قیامت می‌ماند و کسی که وارد این زندان می‌شد، برای مدت طولانی در آن می‌ماند. از این رو، به منطقه شمال حیره، ثویّه گفته می‌شد و کم‌کم به تمام مناطق شمال و جنوب غربی و شمال شرقی این منطقه، ثویّه گفته شد.

همچنین تاریخ تدفین مسیحیان در نجف، به بیش از دو هزار سال، و مساحت قبرستان‌شان از نظر وسعت، به بیش از ۱۴۰۰ هکتار می‌رسد و به «ام شیم» معروف است و از نجف آغاز می‌شود و به منطقه منازره می‌رسد و از قرائن موجود، فهمیده می‌شود که قبرستان مسیحیان است. حتی بخشی از قبرستان در منطقه بحر نجف قرار گرفته و آثار باستان‌شناسی نیز آن را تأیید می‌کند.

اطراف زندانِ نعمان در منطقه ثویّه نیز قبوری پیدا شده است که شاید برای زندانیانی بوده

که فوت کرده‌اند؛ زیرا هرکس به این زندان می‌آمد، چه بسا تا آخر عمر در آن می‌ماند (یاقوت حموی، ۱۹۰۶م، ج ۴، ص ۱۹۶).

پس از جنگ قادسیه نیز حدود ۸۵۰۰ نفر از کشته‌های جنگ، در این منطقه دفن شدند که در طرف غرب و جنوب غربی حیره قرار گرفته است.

منطقه غریان در نجف

غریان، در حقیقت دو قبر است که بر فراز آن، دو ساختمان به شکل صومعه ساخته شده و پناهگاه افراد فراری از لذات دنیا و محلی برای عزلت‌گزینی بود (حکیم، ۱۹۷۹م، ص ۳۸۷) تا اینکه به کاروانسرای برای استراحت مسافران تبدیل شد و برای مدت‌های طولانی به این عنوان، شناخته و استفاده می‌شد و کسانی که از نجف به حیره می‌رفتند، در این محل استراحت می‌کردند. غریان در فاصله ده کیلومتری حیره و بیست کیلومتری ثویه است و پس از آنکه یکی از دو ساختمان خراب شد و دیگری هم رو به تخریب نهاد، به ساختمان منحنی و مایل نام‌گذاری شد (نویری، بی‌تا، ص ۳۸۷). منصور که می‌پنداشت زیر یکی از ساختمان‌ها گنج وجود دارد، دستور تخریب آن را صادر کرد. احتمالاً یکی از دو ساختمان در اواخر دولت اموی، و دیگری در اوایل دولت عباسی از بین رفته باشد و با اینکه هر دو ساختمان خراب شده بود، نام منطقه به «غری» تغییر پیدا کرد.

تدفین در ثویه

تاریخ ثویه، همگام با تاریخ کوفه رقم خورده و روایت شده است که ثویه، محلی نزدیک کوفه است می‌گویند که ثویه، محلی در کوفه بوده و نزدیکی کوفه، کنار خندق سابور قرار گرفته است و دو ایفه تقیف و قریش، در بخشی از آن زندگی می‌کردند (ماسنیون، ۱۹۳۹م، ص ۳۳). این مطلب در مصادر تاریخی مانند فرحة الغری و بحار الانوار در بخش مزارات و مشاهد مشرفه و نزهة الغری و ارشاد القلوب آمده است (مجلسی، بی‌تا، ص ۷۹؛ دیلمی، بی‌تا، ص ۱۳۳؛ کوفی، ۱۹۴۷م، ص ۱۴۷).

پس از آنکه کوفه ساخته شد، ساکنانش منطقه غربِ خندق سابور را برای تدفین مردگانشان برگزیدند و نام ثویبه را به آن گذاشتند. در ثویبه، نزدیک سیصد صحابی و تعداد زیادی از دانشمندان و علمای کوفی و ثقفی دفن شده‌اند.

امروزه، شهر نجف منطقه ثویبه را دربر گرفته است.

از اولین کسانی که در این مکان به خاک سپرده شده، خباب بن ارت است (مجلسی، بی تا، ج ۱، ص ۷۹). وی در جنگ بدر در رکاب رسول خدا ﷺ بود. سپس به کوفه آمد و در رکاب امیر مؤمنان علیه السلام در صفین و نهروان نیز بود و در آن دیار درگذشت و حضرت بر پیکرش نماز گزارد و بر بالای قبرش ایستاد و فرمود: «خدا خباب را بیامرزد! با رغبت اسلام آورد و با اطاعت هجرت، و مجاهدانه زندگی کرد و برای اسلام، جسم و جانش را به خطر انداخت و خدا پاداش نیکوکاران را ضایع نمی‌کند». ابن مطلب در بخش بدری‌ها از کتاب طبقات ابن سعد نیز آمده است (گنجی، ۱۹۳۷م، ص ۳۲۳). در روایتی از این کتاب آمده که خباب به فرزندش وصیت کرد که در این سرزمین به خاک سپرده شود.

تدفین در غری

ابن قولویه می‌گوید که مرقد امیر مؤمنان علیه السلام کمی بالاتر از ثویبه است (اصفهانی، ۱۳۱۰ق، ج ۱، ص ۲۵). پیکر مقدس حضرت از کنار مسجد حنانه عبور، و به سمت غری حرکت کرد؛ همان مکانی که سرهای مقدس امام حسین علیه السلام و فرزندان و اصحابش قبل از ورود به کوفه، در آن قرار داده شد.

زمین غری، هموار و شنی است؛ طوری که به ندرت در آن تپه ماهور یافت می‌شود و روبه‌روی آن بیابان وسیعی وجود دارد و سپس به زنی بالاتر می‌رسد که همان نجف باشد و امیر مؤمنان علیه السلام هر از گاهی به این دشت می‌آمد و به نماز و عبادت مشغول می‌شد.

محلی که نجفی‌ها به صافی صفا می‌ناسند، مرقد شاگرد اویس قرنی یمانی صحابی معروف امیر مؤمنان علیه السلام است. او که اثیب یمانی نام دارد، به فرزندانش وصیت کرد که پیکرش را به نجف بیاورند و این واقعه، قبل از شهادت امیر مؤمنان علیه السلام بود (ابن سعد، بی تا، ص ۱۲۱؛ مظفر، بی تا، ص ۷۵).

شروع تدفین در اطراف مرقد امیر مؤمنان علیه السلام

پس از شهادت امیر مؤمنان علیه السلام در ۲۱ رمضان سال چهل قمری و کشف مرقد آن حضرت، تاریخ سکونت و تدفین در اطراف مرقد شریف حضرت آغاز شد و به بیش از ۱۱۰۰ سال می‌رسد.

مهم‌ترین قبرهای معروف در صحن حرم مطهر، به آل بویه و آل جلایری و صفویّه و قاجاریه مربوط است. در ایوان‌های حرم مهر نیز قبور علما و فقهای معروف مانند علامه حلّی و علامه اردبیلی و افراد بسیار دیگری وجود دارد. قبور مؤمنان در تمام ایوان‌ها و حیاط و شبستان‌ها پراکنده است که در ادامه، به تفصیل بیان خواهد شد.

تدفین در صحن مطهر علوی و اطراف آن

صحن حرم، مملوّ از قبر است و تدفین در آن، تا حدود سال ۱۹۸۰ میلادی ادامه داشت و پس از آن، دیگر هیچ میّتی در صحن حرم مطهر دفن نشد و با اینکه برخی از اموات از شخصیت‌های مهم به شمار می‌آمدند، به دلیل نبود ظرفیت و ازدحام زائران، مسئولان امر را بر اتّخاذ این تصمیم مصرّ کرد (آل محبوبه، بی‌تا، ج ۱، ص ۴۳).

مهم‌ترین شخصیت‌های مدفون در صحن عبارت‌اند از:

۱. اموات آل بویه که نزد یک ایوان علماست؛ شخصیت‌هایی مانند عضدالدوله، شرف‌الدوله و بهاء‌الدوله؛

۲. اموات آل جلایری که نزدیک در اصلی صحن است؛ مانند اویس جلایری، شیخ حسن جلایری (۷۵۷ق) و قاسم جلایری (۷۶۸ق)؛

۳. اموات صفوی‌ها مثل شاه‌عباس؛

۴. اموات قاجاری‌ها؛ مانند سردار اعظم و سلطان‌سرخان؛

۵. علما و شیوخ طوایف در ایوان طلا و ایوان علما.

یدحسن براقی می‌گوید:

آل بویه برای کسانی که نزد آنها می‌آمدند، خانه‌هایی را ساختند و برایشان غذا می‌فرستادند

تا در آنجا سکونت کنند و سپس مردم به طرف آنها سرازیر شدند و این بر زبان معروف است... جز اینکه من خانه‌هایی را که زیر زمین می‌ساختند، مشاهده کردم و آثار آن را دیده‌ام... دفن پشت دیوار مرقد، بلافاصله شروع می‌شود و تا وادی‌السلام ادامه پیدا می‌کند (ابن طاووس، بی‌تا، ص ۶۱).

اولین اتاق برای مرقد شریف امیر مؤمنان علیه السلام را سیدمحمد در حدود سال ۹۰۰ میلادی ساخت. البته پیش از آن، خانه‌هایی اطراف مرقد شریف بود. از وقتی این اتاقک ساخته شد، تدفین در کنار این مرقد شروع می‌شود و این، پیش از آمدن آلویه است. غیر از قبور پراکنده، در جهت شمال مرقد شریف، مرقد دو پیامبر خدا یعنی حضرات هود و صالح علیهم السلام و مقام امام زمان علیه السلام قرار گرفته است.

پس از توسعه صحن حرم، دیوار آن برداشته شد و کمی عقب‌تر رفت و این کار را ابوالهیجاء عبدالله در حدود سال ۹۳۶ میلادی انجام داد و به این ترتیب، قبوری که تا آن روز بیرون صحن بود، در صحن قرار گرفت و بعضی دیگر، همچنان بیرون ماند.

سپس برای بار سوم، سال ۹۳۷ میلادی دیوارهای صحن عقب‌تر رفت و تعدادی از قبور در محدوده صحن جدید قرار گرفت (۱) کثیر، بی‌تا، ج ۱۱، ص ۲۴۲).

با توسعه شهر و فزونی ساکنان و لزوم تدابیر امنیتی برای حفاظت از شهر، سال ۴۰۰ قمری، با همت ابوالحسن ارجانی و حسن بن فضل بن سهلان، دیواری دور تا دور نجف ساخته شد که فاصله‌اش تا مرقد شریف، حدود دویست متر بود.

رغبت مردم برای همجواری با مولی‌اوحدین علیه السلام باعث تراکم جمعیت شد و سال ۱۷۲۱ میلادی، دیوار جدیدی دور شهر کشیده، و دیوار قبلی برداشته شد که فاصله‌اش تا دیوار جدید، حدود شصت متر بود. توسعه شهری در جهت شرقی، به دلیل مدخل بودن برای کوفه، کمتر بوده است (ابوالفرج اصفهانی، ۱۹۶۳م، ج ۱۴، ص ۱۰۷).

سال ۱۷۸۸ میلادی، برای بار سوم دیوارهای شهر عقب رفت و این کار را سلیمان‌پاشا، وزیر عثمانی، انجام داد. تقریباً پس از این تاریخ بود که تدفین در بیرون شهر و در وادی‌السلام با استقبال بیشتری روبه‌رو شد.

این رغبت، مشکل دیگری هم به همراه داشت که مردم علاقه‌مند، بدون هیچ نقشه حساب‌شده‌ای می‌کوشیدند تا حد امکان، خانه خود را نزدیک حرم مطهر بسازند تا به شرافت بیشتری نایل آیند و بر این تقدّم، از یکدیگر سبقت می‌گرفتند و همین امر، باعث تراکم خانه‌ها و به هم چسبیدن آنها و تنگ شدن کوچه‌های عبوری می‌شد. این تقاضا نه فقط در ساخت خانه‌ها، بلکه در نزدیک شدن قبور به مرقد مطهر نیز وجود داشت.

همچنین تعدادی از قبور در خانه‌ها ساخته شد؛ زیرا با تراکم خانه‌ها دیگر امکان تدفین در نزدیک‌تر از این موضع وجود نداشت و از این رو، کم‌کم اموات را به وادی السلام می‌بردند. از سال ۱۹۶۰ میلادی به بعد، کمتر خانه‌ای بود که قبری در آن یافت نشود و حتی برخی، خانه‌ها را نه برای سکونت، بلکه برای تدفین امواتشان می‌خریدند یا سرداب‌هایی در آنها حفر می‌کردند و اموات را در سرداب‌ها به خاک می‌سپردند.

پیدایش وادی السلام

در روایات آمده است که مدفون در نجف، مورد سؤال نکیر و منکر قرار نمی‌گیرد و وادی السلام از محشر مؤمنان است. وادی السلام، قبرستانی بود که تا قبل از پیدایش نجف، شهرت چندانی نداشت و تمام آن حول محور قبور انبیای الهی می‌چرخید. شاهدش هم این است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نام وادی السلام را بر تمام زائران شهر نجف نهاده است. بنابراین، نام وادی السلام فقط برای قبرستان نیست؛ بلکه نام تمام نجف است؛ ولی خود قبرستان، بیش از سه هزار سال پیشینه دارد (مظفر، ۱۹۶۴م، ص ۲۸).

شیخ فر آل محبوبه، در صفحه ۹۵ از کتابش به نام ماضی النجف و حاضرهای نویسد: وقتی امام صادق علیه السلام برای زیارت مرقد جدّش امیر مؤمنان علیه السلام می‌آمدند، دو رکعت نماز می‌خواندند و سپس به مکان دوم و سوم رفته و آنجا هم دو رکعت نماز می‌خواندند و وقتی از ایشان درباره این سه محل سؤال می‌شد، می‌فرمود: «اولین جا مرقد جدّم امیر مؤمنان علیه السلام و دومین جا، محل قرار گرفتن سر مقدّس امام حسین علیه السلام و سومین جا، محلّ منبر حضرت مهدی علیه السلام است».

مقام دیگری برای حضرت مهدی علیه السلام وجود دارد که در فاصله یک کیلومتری از حرم و در شمال نجف است. تعداد بالای ورودی اموات به وادی السلام، باعث توسعه لحظه به لحظه این منطقه شد؛ تا جایی که سال ۱۹۷۳ میلادی، مساحت آن به نزدیکی دویست هکتار رسید (همان).

در همین سال، خط آهنی که نجف را به کوفه متصل می‌کرد، توقفگاهی را در وادی برقرار، و عبور و مرور را آسان ساخت (عاملی، بی‌تا، ص ۱۰۲). پیش از آن نیز وسیله نقل و انتقال به وادی السلام، تراموایی بود که با دو اسب کشیده می‌شد. وادی به شکل مستطیل بود و سال ۲۰۰۳ میلادی، مساحتش به ۳۶۰ هکتار، و سال ۲۰۱۳ میلادی به نزدیک هزار هکتار رسید (شمیری، ۲۰۰۹م، ص ۱۱۶).

ناگفته نماند که حدود هفتاد هکتار از وادی، به دلیل توسعه شهری مانند ساخت پارک‌ها و پارکینگ‌ها و خیابان‌های داخل و خارج وادی، گرفته شده است (همان).

گفتنی است که انگیزه‌های اعتقادی، باعث می‌شد که از کشورهای مختلف مانند ایران، ترکیه، لبنان، هند، پاکستان، افغانستان، کشورهای حاشیه خلیج و از دیگر شهرهای عراق، اموات را برای تدفین به وادی السلام آوردند.

آمار تدفین در وادی در سال ۱۹۱۳ میلادی، به بیش از ۷۵۰۰۰ و شصت سال بعد، به بیش از ۲۸۰/۰۰۰ پیکر رسید. سال ۲۰۰۸ میلادی، بالغ بر پانصد هزار پیکر شد و طبق آمار، تعداد اموات از ابتدا تا کنون در این قبرستان، به حدود هفت میلیون جنازه می‌رسد.

سال ۱۹۷۳ میلادی، فقط دو مسیر به وادی السلام منتهی می‌شد؛ ولی امروزه بیش از چهل خیابان اصلی و فرعی برای رسیدن به وادی وجود دارد که نزد بیست خیابان آن آسفالت شده است. بیشتر این مسیرها در سال ۱۹۹۱ میلادی، که سال انتفاضه شعبانیه مردم عراق علیه رژیم بعث بود، ساخته شد. وجود این خیابان‌ها، هم برای عبور و مرور پیاده‌ها پیش‌بینی، و هم برای حرکت وسایل نقلیه، و هم برای نقل و انتقال جنازه‌ها تعبیه شده بود.

درضمن، به دلیل وسعت زیاد وادی السلام، داخل آن نیز خیابان‌کشی شده است. طول این

خیابان‌ها در اطراف و داخل وادی، به ده ۱ کیلومتر می‌رسد.

قبور در وادی‌السلام، مرتفع و متراکم است و هیچ‌کس جز با بالا رفتن از قبور، نمی‌تواند به مقصدش برسد. حتی برای برخی قبور، ساختمان و گنبد ساخته شده و بر بالای بنا نیز بلویی نصب شده است که نام و نشان و تاریخ ولادت و فوت میّت را نشان می‌دهد (مظفر، بی‌تا، ص ۹۷).

بخش قدیمی وادی نیز سرداب‌هایی با اعماق مختلف دارد که به طور متوسط، به ده متر می‌رسد. تعداد این سرداب‌ها در وادی‌السلام، به بیش از ۶۵ هزار می‌رسد و مساحت متوسط هر یک از آنها ۱۵۰ متر است. اما هرچه به زمان معاصر نزدیک‌تر می‌شویم، ساخت این سرداب‌ها کمتر شده است.

انگیزه‌های تدفین در نجف

انگیزه‌های تدفین در نجف به دو بخش اعتقادی و جغرافیایی تقسیم می‌شود.

سخن درباره انگیزه اعتقادی فراوان است. رستگاری و رسیدن به شفاعت و اینکه بین مردم، معروف است که عذاب روز قیامت از مدفون در نجف برطرف می‌شود و این اعتقاد ریشه در روایات اول بیت علیهم‌السلام دارد (دیلمی، بی‌تا، ص ۱۳۳).

در ارشاد القلوب آمده است که ارواح همه مؤمنان در وادی‌السلام گرد هم می‌آیند (همان) و بخشی از این زمین را حضرت ابراهیم خلیل علیه‌السلام برای تدفین مؤمنان، و بخش دیگر را امیر مؤمنان علیه‌السلام برای تدفین خود خرید (مبارک، بی‌تا، ص ۸۵).

درباره انگیزه جغرافیایی هم باید گفت که سطح زمین نجف، شصت متر از سطح فرات و نود متر از دریاچه نجف بالاتر است و در صورت طغیان و بالا آمدن آب، این منطقه زیر آب نخواهد رفت.

از طرفی، خاک این سرزمین، نه خیلی سخت و نفوذناپذیر، و نه خیلی سست است که زمین دچار رانش شود و از این رو، برای ساخت بنا مناسب است. در این منطقه، گاه زمین را تا چند ده متر باید حفر کنند تا به آب برسند (عطیه، ۲۰۰۹م، ص ۱۲۰).

جالب اینکه خاک این منطقه، به قدری استوار است که هنگام حفاری، به گذاشتن پایه‌های حمایتی در اطراف برای جلوگیری از ریزش خاک نیازی نیست و چنین ویژگی در جای دیگری از سرزمین عراق وجود ندارد.

قانون تدفین در وادی السلام

مجلس شورای شهر نجف، سال ۲۰۱۰ میلادی، قانون پانزده ماده‌ای را برای تدفین در وادی السلام تصویب کرد که برای بار دوم اصلاح شده بود. مختصری از این قانون، تقدیم خوانندگان عزیز می‌شود.

ماده اول: در این ماده، نخست به محدوده دقیق جغرافیایی وادی السلام اشاره می‌شود که از طرف غرب، به شهر نجف و از طرف جنوب، به دریای نجف و از طرف شرق، به شهرک‌های مسکونی و ابان منتهی به کربلا و از طرف شمال، به جاده کمربندی منتهی می‌شود.

ماده دوم: برای تنظیم کارها، نهادی به نام اداره عمومی وادی السلام پیش‌بینی شده و در رأس آن، مدیری با سطح تحصیلات بالا و خود اداره نیز با شعبه‌های متعددی در سرتاسر شهر تدارک دیده شده است.

ماده سوم: در این ماده، حفظ حرمت میّت و ارائه گواهی فوت از طرف مقامات مربوط و تجهیز کامل میّت و حفظ احترام قبرستان و نظافت و پاکیزگی آن و هماهنگی با مدیریت برای آسفالت‌شدن جاده منتهی به وادی و نگهداری از آن و تعبیه درهای ورودی کافی متناسب با تعداد زائران، مطرح شده است.

ماده چهارم: تهیه نقشه‌ای جامع از وادی السلام و به‌روز کردن آن و پیش‌بینی فضاهای جدید برای تأسیس قبور جدید و حفر آنها به شکل قطعه‌های مربع یا مستطیل و ساخت تعدادی غسلخانه و مسجد و رستوران و مغازه‌های مورد نیاز و پارک‌های ننگ برای وسایل نقلیه و کارگاه‌های مخصوص ساخت تابوت.

ماده پنجم: تنظیم دفاتری برای ثبت اسامی مدفونین از گذشته تا کنون و استخدام کارگران جدید و تازه‌نفس برای تجهیز میّت و سپردن تعداد مشخصی از میّت به هر یک از کارگران

و دادن گزارش سالانه به مدیر کل و نظارت بر عملیات تدفین و مراقبت از اجرا شدن ظوابط از طریق مقامات بالاتر.

ماده ششم: مهم‌ترین مسائل در این ماده، مربوط است به تأسیس قبور انفرادی و مقابر خانوادگی که تابع ظوابط مشخصی است. تفاوت مساحت در نظر گرفته شده و به تبع، تفاوت قیمت و همچنین تفاوت شرایط برای اموات عراقی و غیر عراقی.

ماده هفتم: این ماده، به مسائل مربوط به اختیارات و وظایف سازمان وادی السلام اختصاص دارد.

ماده هشتم: این ماده، مربوط به التزامات قانونی است که سازمان نمی‌تواند از آنها تخطی کند و اینکه فقط ریت فقه شیعه دوازده امامی در تجهیز اموات مجاز اعلام شده است. ماده نهم: شروط قبول میت از نظرهای شرعی و شروط ساخت قبور و طول و عرض و ارتفاع آنها و فاصله قبور با یکدیگر.

ماده دهم: اجراشدن رسم و رسومات عراقی‌ها و دیگران.

ماده یازدهم: درباره تخلیه قبوری است که مدت زمان زیادی از آنها گذشته و همچنین آماده‌کردن آنها برای دفن اموات جدید و لزوم گرفتن اجازه‌های لازم از مسئولان مربوط و مسائل مرتبط با امکان نقل و انتقال اموات از قبری به قبر یا قبرستان دیگر.

ماده دوازدهم: امور مربوط به چگونگی ورود به وادی السلام برای تدفین میت و اجازه یا ممانعت از ورود و ایل نقلیه.

ماده سیزدهم: محدود کردن تدفین به فضای داخلی وادی و تجاوز نکردن از آن؛ مگر مقبره‌هایی که پیش از تصویب این قانون ساخته شده باشند؛ مثل مقبره‌های درون خانه‌ها.

ماده چهاردهم و پانزدهم: چگونگی اجرای این قانون و ضمانت اجرای آن.

مطلب پایانی

با توجه به وسعت و اهمیت وادی السلام و کم‌نظیر بودنش در عالم و اینکه میراثی بین‌المللی به شمار می‌آید، سزاوار است برای حفظ و رونق‌بخشیدن به آن تلاش شود. معرفی

این مکان مقدس، اصلاح و بازسازی قبور تخریب‌شده، بهینه‌سازی و بازسازی سرداب‌ها متناسب با فضای قبرستان، معرفی میدانی قبور انبیای الهی، علما، شهدا و شخصیت‌های نامور مدفون در آن مکان و همچنین آینده‌نگری برای وادی‌السلام و برنامه‌ریزی و فضاسازی برای تأسیس قبور جدید نیز ضروری است.

منابع

١. آل محبوبه، شيخ جعفر (بى تا). ماضى النجف و حاضرها، بى جا.
٢. ابن اثير، عزالدين شيبانى (بى تا الف). نهاية اللغة، جا.
٣. _____ (بى تا ب). الكامل فى التاريخ، بيروت، دار الفكر.
٤. سعد، محمد بن سعد (بى تا). الطبقات الكبرى، بى جا.
٥. طاووس، رضى الدين (بى تا). مصباح الزائر و جناح المسافر، جا.
٦. ابوالفرج اصفهانى (١٩٦٣م). الاغانى، قاهره، الموسسة المصرية.
٧. اصفهانى، محمداقر (١٣١٠ق). روضات الجنات فى العلماء و السادات، طهران، المطبعة الحيدرية.
٨. براقى، بين (بى تا). اليتيمية الغروية و التحفة النجفية، عة الشريعة.
٩. حكيم، سن (١٩٧٩م). «مصطلح الغرى و اطواره التاريخية»، مجله كلية الفقه، شماره يك، سال اول، نجف.
١٠. ديلمى، ابن محمد (بى تا). ارشاد القلوب فى فضائل اميرالمؤمنين، بى جا.
١١. ذهبى، مس الدين (١٩٨٢م). العبر فى خبر من غير، بيروت، دار الكتب العلمية.
١٢. شمري، رضا عبدالجبار (٢٠٠٩م). مقبرة وادى السلام، نجف، مركز دراسات الكوفة.
١٣. شمس، ماجد عبدالله (١٩٨٧م). «حفريات الحيرة»، مجله سومر، بغداد، وزارة الثقافة و الاعلام.
١٤. عطية، موسى — فر (٢٠٠٩ق). «ارض النجف و التراث الجيولوجى»، مجلة تراث النجف، شماره يك.
١٥. كوفى، محمد عبود (١٩٤٧م). نزهة الغرى، نجف، عة الراعى.
١٦. گنجى، محمد بن يوسف (١٩٣٧م). كفاية الطالب فى مناقب اميرالمؤمنين على بن ابى طالب (عليه السلام)، نجف، مطبعة الغرى.
١٧. ماسنيون (١٩٣٩م). خطط الكوفة و شرح خريطها، صيدا، مطبعة العرفان.

۱۸. مبارك، عبدالحسين (بى تا). بشارة الزاقرين، ى جا.
۱۹. مجلسى، محمدباقر (بى تا). سفينة البحار، بى جا.
۲۰. رضى زبيدى، محمدمرضى (۱۳۰۶ق). تاج العروس من جواهر القاموس، مصر، طبعة خيرية.
۲۱. مظفر، محسن عبداصاحب (۱۹۶۴م). وادى السلام فى النجف من اوسع المقابر العالم، نجف، مطبعة الغرى.
۲۲. _____ (بى تا). مقبرة النجف الكبرى، اردن، دار الصفاء.
۲۳. _____ (۲۰۱۱م). مدينة النجف عبقرية المعانى و قدسية المكان، بغداد، وزارة الثقافة العراقية.
۲۴. نوبرى، شهابالدين (بى تا). نهاية الارب فى فنون الادب، قاهرة، مطبعة كوستاتوماس و كا.
۲۵. ياقوت حموى، ياقوت بن عبدالله (۱۹۰۶م). معجم البلدان، مصر.

